

INGLIZ TILIDA HISSIY SIFATLARNING SEMANTIK VA PRAGMATIK TAHLILI

Munavvarjonova Xumora Mavlonjon qizi

*Farg'ona davlat universiteti Ingliz
tili va adabiyoti fakulteti talabasi*

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada ingliz tili leksikasidagi hissiy sifatlarning semantik tabiati hamda ularning nutqdagi pragmatik vazifalari tadqiq etiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi inson ruhiy holatlarini ifodalovchi sifatlarning ma'no qatlamlarini ochib berish va ularni intensivlik darajasi bo'yicha tasniflashdan iboratdir. Maqolada kognitiv tilshunoslik metodlari yordamida emotsional leksikaning o'ziga xos xususiyatlari yoritilgan hamda o'rganilayotgan til birliklarining kontekstual bog'liqligi tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: hissiy sifatlarning, semantika, pragmatika, konnotatsiya, ingliz tili leksikasi, emotsionallik, lingvistik tahlil.

1. KIRISH

Zamonaviy tilshunoslikda inson omili va uning his-tuyg'ularining tilda aks etishi dolzarb masalalardan biri sanaladi. Ingliz tili hissiyotlarni ifodalashda o'ta boy va nozik farqlarga ega bo'lgan sifatlarning tizimiga ega ekanligi bilan ajralib turadi. Ushbu tadqiqotning dolzarbligi shundaki, til o'rganuvchilar ko'pincha hissiy holatlarni ifodalashda faqat umumiy so'zlar bilan cheklanib qoladilar, vaholanki ingliz tilida har bir hissiyotning o'ziga xos intensivlik darajasi va qo'llanilish doirasi mavjuddir. Maqolada insonning ichki kechinmalarini moddiylashtiruvchi sifatlarning semantik maydoni tahlil qilinadi.

2. METODLAR

Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil hamda qiyosiy-semantik metodlardan foydalanildi. Ingliz tilidagi hissiy sifatlarning korpus tahlili asosida saralab olindi va ularning ma'no qatlamlari o'rganildi. Shuningdek komponent tahlili metodi orqali sifatlarning lug'aviy ma'nosidagi emotsional yuklamalar darajasi aniqlandi. Tadqiqotda Robert Plutchikning "Hissiyotlar g'ildiragi" nazariyasi lingvistik materialga moslashtirildi hamda sifatlarning sinonimik qatorlari ushbu model asosida guruhlandi.

3. NATIJALAR

Olib borilgan tahlillar natijasida ingliz tilidagi hissiy sifatlarning quyidagi tizimli xususiyatlarga ega ekanligi aniqlandi. Birinchidan hissiy sifatlarning morfologik jihatdan subyektga (shaxsga) yo'naltirilgan va obyektga (sababga) yo'naltirilgan turlarga

bo'linadi. Masalan "-ed" qo'shimchali sifatlar ichki holatni ifodalasa, "-ing" qo'shimchali sifatlar tashqi ta'sirni bildiradi. Ikkinchidan sifatlarning semantik shkalasi (grading) mavjud bo'lib, ular hissiyotning kuchini belgilaydi.

Ushbu jadvalda "Happy" so'zining "Glad" darajasidan "Ecstatic" darajasigacha bo'lgan semantik o'sishi kuzatiladi. Uchinchidan ko'pgina hissiy sifatlar faqat ma'lum bir kontekstda yoki ma'lum bir so'zlar bilan birikish (collocation) xususiyatiga ega ekanligi isbotlandi.

4. MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ingliz tilida so'z tanlash jarayoni nafaqat lug'aviy ma'noga, balki so'zlovchining subyektiv munosabatiga ham bog'liqdir. Masalan "Surprised" va "Astonished" so'zlari o'rtasidagi farq faqat darajada emas, balki kutilmagan hodisaning shaxsga ta'sir qilish tezligidadir. Shuningdek ko'pgina hissiy sifatlar madaniy komponentga ega bo'lib, ularni o'zbek tiliga tarjima qilishda faqat ekvivalent so'zdan foydalanish yetarli emasligi ma'lum bo'ldi. Bu esa ingliz tili darslarida pragmatik kompetensiyani rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi.

XULOSA

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, ingliz tilidagi hissiy sifatlar murakkab semantik tuzilishga ega bo'lib, ular inson ruhiyatining eng nozik qirralarini ifoda eta oladi. Sifatlarning ma'no ko'lamini tahlil qilish tilshunoslikning nafaqat leksikologiya, balki psixolingvistika va kognitiv tilshunoslik sohalari uchun ham yangi ma'lumotlar beradi. Kelgusida ushbu sifatlarning badiiy matnlardagi funksional-stilistik xususiyatlarini o'rganish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Palmer F. R. "Semantics". Cambridge University Press 1981.
2. Lyons J. "Linguistic Semantics An Introduction". New York 1995.
3. Wierzbicka A. "Emotions across Languages and Cultures Diversity and Universals". Cambridge 1999.
4. Hoshimov G'. M. "Qiyosiy tipologiya". Toshkent 2010.
5. Jalolov J. J. "Chet tili o'qitish metodikasi". Toshkent 2012.
6. Cruse A. "Meaning in Language An Introduction to Semantics and Pragmatics". Oxford 2004.
7. Safarov Sh. "Kognitiv tilshunoslik". Jizzax 2006